

La Geografia i la Història de les Illes Balears

(DINS L'ENSENYAMENT SECUNDARI)

Miquel Àngel Casesnoves

IES Josep M. Quadrado

Fa unes setmanes, en el marc d'una reunió realitzada a Ciutadella per tal de constituir una associació d'història i arqueologia, algú va fer notar que els al·lots de

la meua ciutat gairebé desco-neixen tot de la història de Menorca. El que deia aquesta persona té un fons de raó: són molt pocs els alumnes que tenen un mínim de coneixe-

ments històrics de la seva illa -m'estic referint aquí a Menorca- o fins i tot de la seva localitat. Potser una anècdota m'ajudarà a illustrar-ho. L'any passat vaig preguntar als

alumnes d'un grup de quart d'ESO si sabien qui era Josep Maria Quadrado. Val a dir que la pregunta no era casual. Quadrado va néixer a Ciutadella, un dels carrers més centrals -Ses Voltes- li està dedicat i l'IES en el qual imparteix les classes porta el seu nom. Per si això fos poc, dins l'entrada de l'institut penja un retrat del polígraf des de l'any 1996, proclamat a Menorca "Any Quadrado". Idò la resposta més freqüent fou que Quadrado devia ser un director de l'institut.

I és que els continguts de tema local solen estar absents del programa d'ensenyament secundari. I si això és així per als temes locals i insulars, imaginau-vos pel que fa a les qüestions que afecten l'arxipèlag balear en general. Els nostres alumnes coneixen alguna cosa de Mallorca, però les Pitiüses estan tan allunyades de la seva mentalitat com Groenlàndia. M'imagin que passa el mateix en sentit invers. No ens ha d'estranyar, doncs, que la propaganda institucional del Govern Balear parli de "projecte de país"; un país encara per vertebrar. Què podem fer els professors de Ciències Socials per pal·liar aquesta situació? Aquesta és una pregunta que m'he fet sovint. Aquest article és el resultat de la meua reflexió, a la llum de la doble experiència com a docent i com a historiadore.

És possible introduir continguts de la geografia i la història de Balears en l'ensenyament secundari? Més d'un podrà pensar que els temaris ja són prou extensos per incloure nous continguts. Algú altre afegirà que la història local i fins i tot la regional no té cap interès o bé que sols fomenta el localisme. En la nostra opinió no sols és possible l'ensenyament de la geografia i la

història de les Illes, sinó recomanable, ja que ajuda l'alumne a establir lligams entre els temes generals i els que afecten la seva realitat més immediata. La segona pregunta és òbvia: com s'ha de fer? Hi ha, almenys, dues vies.

La primera és oferir l'assignatura de Geografia i Història de Balears com a optativa en el segon cicle d'ESO o fins i tot

lears en el marc de les assignatures de Ciències Socials (ESO) i Geografia, Història i Història de l'Art (Batxillerat). El procediment és senzill: es tracta d'incloure els temes referents a la història i la geografia de Balears com a temes transversals del currículum. L'experiència desenvolupada a les assignatures Història del món actual (Ciències Socials de quart d'ESO) i Geografia

Un aspecte que consider essencial és que els llibres i recursos didàctics que publiquen les institucions públiques de qualsevol de les illes de l'arxipèlag arribin a les altres.

del Batxillerat. Però això és més bo de medir que de fer. Els departaments de Socials van carregats de feina i, en molts casos, tot just poden cobrir els horaris de les assignatures obligatòries. D'altra banda, en aquests moments no hi ha al mercat cap llibre de text sobre geografia i història de les Illes. La bibliografia és dispersa, manquen recursos didàctics als centres i molts professors, principalment els interins provinents de fora de Balears o fins i tot els docents illencs que no han treballat aquesta temàtica al llarg dels seus estudis universitaris, no tenen els coneixements suficients per impartir la matèria. Poc a poc s'estan omplint els buits pel que fa al material -en aquest sentit cal recordar que hi ha obres ben meritòries-, però aquesta tasca està encara en els seus inicis.

La segona via és més realitzable i, sens dubte, està a l'abast de tots els centres. Es tracta d'incloure continguts sobre la història de les Ba-

d'Espanya de segon curs del Batxillerat de Ciències Socials i Humanitats a l'IES Josep Maria Quadrado de Ciutadella és satisfactòria. En el primer cas s'ha utilitzat el següent sistema:

a) Programar en cada unitat didàctica del curs un petit apartat de contingut referit a Menorca sobre el període històric que es fa referència.

b) Adaptar activitats i/o continguts procedimentals referits a Menorca per a cada unitat (comentaris de textos, gràfiques, estadístiques, eixos cronològics...) A tal efecte resulta útil la programació d'activitats fora del centre: itineraris urbans, visita a arxius i museus, excursions, treballs de camp...

Amb això assoleix un objectiu que crec fonamental: l'alumne ha de relacionar els fets del context general amb la seva realitat immediata, en el nostre cas, l'illa de Menorca (o Balears o Mallorca o les Pitiüses). No es tracta de

menystenir la història general sinó, al contrari, d'incardinar els fenòmens generals dins l'àmbit concret on viu l'alumne; tot el contrari del localisme mal entès. Tanmateix la història és bidimensional: se situa en el temps, però també en l'espai. L'altre objectiu no menys important és que l'alumne adquireixi uns coneixements bàsics sobre l'esdevenir històric de la comunitat humana a la què pertany i a la que es sent més identificat. Per exemple, i tornant a l'anècdota que encapçala aquest article, vaig introduir la figura de Josep M. Quadrado en parlar dels moviments intel·lectuals i polítics del segle XIX, en especial del romanticisme i del debat entre conservadors i liberals.

Pel que fa als alumnes de Geografia d'Espanya de segon curs de Batxillerat, hem utilitzat una estratègia diferent. En tot d'incloure els continguts de forma transversal, hem optat per la indagació en grups de treball d'aspectes referits a les Balears a partir de la investigació bibliogràfica o de la utilització de fonts diverses. El procediment és la realització d'un treball dins cada trimestre, fet en petits grups d'alumnes (de tres a cinc). Aquests treballs han de consistir en l'estudi, a nivell de la CAIB, d'algun aspecte dels que treballam al llarg del trimestre a nivell de l'Estat espanyol. Per exemple, el tema proposat per el primer trimestre és Unitat i diversitat de l'espai balear. A partir d'un esquema previ facilitat pel professor i comentat a classe, així com d'una orientació bibliogràfica, els alumnes han de recopilar informació, elaborar-la i redactar el treball, en el qual són imprescindibles les conclusions i la valoració final del grup sobre la seva pròpia recerca. Al final, els treballs poden ser comentats

en el marc del grup classe organitzant un debat moderat pel professor. Amb això podem aconseguir un doble objectiu:

a) que l'alumne adquireixi uns coneixements relativament extensos sobre la realitat de la CAIB sense que això interfereixi en el desenvolupament normal de l'assignatura, que ja de si presenta un temari prou dens i, a més a més, està condicionada per les urgències ineludibles de la preparació de Selectivitat, i

b) que l'alumne sigui capaç de realitzar treballs d'investigació a partir de diverses fonts. Tanmateix aquest és un dels objectius del Batxillerat LOGSE i la realització de treballs de recerca és una excel·lent activitat de caràcter propèdèutic per als alumnes que abans d'un any s'hauran d'integrar en els estudis universitaris.

És obvi que això implica un plus de feina per al professor i l'obliga a conèixer de forma general almenys els eixos fonamentals de la geografia i la història de les Illes -de totes les illes, no únicament de la seva- i la bibliografia existent i a anar formant dossiers de material susceptible de ser utilitzat durant el curs. Però

aquesta feina no hauria de deixar-se de la mà de la bona voluntat del professor -que no té perquè ser un investigador i hauria de ser pal·liada al-

menys en part per l'administració educativa, que hauria de posar a l'abast del professorat, bé a través dels CPR, bé per altres mitjans, prou material de base (bibliografies, síntesis, unitats didàctiques, itineraris històrics, artístics, paisatgístics, material audiovisual, cartografia, etc.). Un aspecte que consider essencial és que els llibres i recursos didàctics que publiquen les institucions públiques de qualsevol de les illes de l'arxipèlag arribin a les altres. Fins ara funcionam com autèntics compartiments estancs i a les biblioteques, no ja escolars, sinó fins i tot les públiques de Menorca és molt difícil trobar materials sobre Mallorca i, sobretot, sobre les Pitiüses. L'assumpció de competències per part del Govern Balear és un bon moment per a plantejar l'ensenyament de la geografia i la història de les Illes dins la Secundària en el marc d'un model educatiu propi de la CAIB. Ara bé, això implica posar els recursos didàctics adients en mans dels professors, i aquesta circumstància, òbviament, es tradueix en diners. □